

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Саме тому, що народження наділило його чи не всіма можливими вигодами, воно відмовило Бенджамінові Раску в одній — у привілеї героїчного сходження: його біографія не стала історією наполегливості або незламної волі, яка виконує собі щастя-долю із суцього мотлоху. Коли вірити нахзацу фамільної Біблії Расків, у 1662 році його предки з батькового боку переселилися з Копенгагена в Глазго, де заснували торгівлю тютюном із колоній. Протягом наступного століття їхній бізнес аж так зміцнів і розширився, що одна гілка родини перебралася в Америку, де наглядала за постачальниками й контролювала кожнісінький аспект виробництва. Змінилося три покоління, й Бенджамінів батько, Соломон, викупив частки всіх своїх родичів і сторонніх інвесторів. Під його одноосібним керівництвом компанія продовжила процвітати, і Соломон незабаром став одним із найпомітніших торговців тютюном на Східному узбережжі. Може, й правда, що сировиною його забезпечували найкращі постачальники континенту, але ключ до Соломоногового успіху лежав не так у якості його товару, як у здатності поставити собі на службу очевидний факт: хоч тютюном і насолоджуються, але більшість курить ще й для того, щоб у процесі поспілкуватися. Тож Соломон Раск постачав не лише найліпші сигари, сигарили та люлькові суміші, а й — чи не передовсім — чудові бесіди та політичні зв'язки. Він забезпечив собі місце на діловому

Олімпі завдяки балакучості та зав'язаним у курильні знайомствам, де його часто бачили за спільним попихуванням власними *фігурадо* в товаристві когось із найвидатніших клієнтів, поміж яких у нього значилися Гровер Клівленд, Вільям Захарія Ірвінг і Джон Пірпонт Морган.

На вершині успіху він збудував собі міський будинок на Сімнадцятій західній стріт, завершений саме до народження Бенджаміна. А втім, Соломона рідко можна було бачити в нью-йоркському родинному гнізді. Він мотався у справах із плантації на плантацію, а ще постійно контролював виробництво сигар і відвідував ділових партнерів у Вірджинії, Північній Кароліні або на Карибах. І навіть мав невеличку гасьенду на Кубі, де переважно й пропадав щозими. Чутки про його тамтешнє життя створили йому репутацію шукача пригод із нахилом до екзотики — але з таким родом занять, як у нього, вона була радше виграшною.

Місис Вільгельміна Раск і на поріг не ступала в Соломонів кубинський маєток. Вона й сама надовго полишала Нью-Йорк, від'їжджаючи щойно той повертався, й цілісінькими сезонами гостювала або в літніх будиночках подруг на лівобережжі Гудзону, або в їхніх ньюпортських котеджах. Єдине, що було в неї явно спільного з чоловіком, — це затята пристрасть до куріння сигар. А що для дами така насолода була дуже незвичною, то вона віддавалася їй лише в жіночій компанії. Але ускладнень не виникало, адже та повсякчас була поряд. Віллі, як називали її наперсниці, входила до тісного товариства жінок, чимось схожого на таке собі плем'я номадок — не тільки з Нью-Йорка, а й з Вашингтона, Філадельфії, Провіденса й навіть ген із Чикаго — які всім табором, залежно від пори року, кочували міськими чи замиськими будинками одна одної (на Сімнадцятій західній стріт їхній клан оселявся на декілька місяців,

починаючи з пізнього вересня, коли Соломон від'їздив на гасьенду). Хай у яких краях випадало мешкати, а їхній спаний гурт незмінно тримався осібно, замикаючись у собі.

Обмежений здебільшого своєю дитячою та кімнатами няньок, Бенджамін мав лише туманне уявлення про решту кам'яниці, у якій зростав. Коли мати з подругами були вдома, його не пускали в покої, де ті курили, грали в карти й до пізнього вечора попивали сотерн; а коли їхня компанія вибиралася, нижні поверхи ставали похмурою низкою зачинених віконниць, зачохлених меблів і замотаних, мов у кокони або савани, канделябрів. Його няньки з гувернантками в один голос твердили, що Бенджамін — зразкова дитина, і це підтверджували всі його домашні вчителі. Вихованість, кмітливість і слухняність іще ніколи не бували так гармонійно поєднані, як у цьому золотому дитяті. Єдиним ганджем, який — добряче попощукавши — знаходив дехто з його найперших наставників, було небажання водитися з іншими дітьми. Але коли хтось із них приписав цю нетовариськість боязливості свого підопічного, Соломон відмахнувся від таких побоювань зі словами, що в хлопчика просто формується незалежний характер.

Самітнє виховання залишило його не готовим до школи-пансіонату. Протягом першого семестру він ставав жертвою щоденних принижень і каверз, але з часом його однокашники вирішили, що знущатися з такого м'яла нецікаво, й дали йому спокій. А той тримався осібно і з тією-таки незворушністю блискуче встигав з усіх дисциплін. У кінці кожного навчального року, відзначивши його всіма можливими почестями, викладачі незмінно нагадували йому, що він має неабияк уславити свою альма матер.

А вже коли Раск-молодший навчався у випускному класі, його батько помер від серцевого нападу. На поховальній

церемонії, яка проходила в Нью-Йорку, Бенджамінове самовладання однаково вразило рідню та знайомих, але насправді жалоба просто стала для нього соціально прийнятною формою для вияву природної схильності. Приголомшивши батькових душоприказників і банкірів недитячою зрілістю, хлопчина зажадав поглянути на заповіт і всі відповідні фінансові розпорядження. Покійний містер Раск був добросовісною, акуратною людиною, тож і папери виявилися в порядку. І син, завершивши цю справу й знаючи, чого чекати, коли він досягне повноліття та вступить у спадщину, повернувся до Нью-Гемпширу закінчувати школу.

Коротке відвіство його матері минуло в подруг, у Род-Айленді. Відбула вона в травні, незадовго до того як Бенджамін мав випускатися, й до кінця літа померла від емфіземи. Рідня та знайомі, що з'їхалися на другий, цього разу куди гнітючіший, похорон, не знали, про що й говорити з юнаком, який усього за кілька місяців зостався круглим сиротою. На щастя, тему для розмов забезпечили чимало практичних питань — довірча власність, виконавці заповіту та юридичні труднощі спадкування.

Студентський досвід Бенджаміна став гіпертрофованим відлунням шкільного. Його слабкі й сильні сторони залишилися тими самими, але тепер він начебто набув якоїсь прохолодної симпатії до перших і тихої відрази до других. Здавалося, що в ньому встигли вичахнути чи не найприкметніші родинні риси. Він кардинально відрізнявся від батька, який незмінно опинявся в центрі уваги кожної компанії, куди потрапляв, і не мав нічого спільного з матір'ю, яка, мабуть, і дня не провела на самоті. А по завершенні навчання ці відмінності від батьків іще більше посилилися. Він повернувся з Нової Англії в місто й зазнав невдач там, де більшість приятелів досягла великого

успіху — став апатичним членом клубу, недолугим спортсменом, стриманим пиякою, неазартним гравцем, байдужим коханцем. Завдячуючи своїм статком тютюну, він навіть не куриє. А ті, хто звинувачував його в надмірній стриманості, просто не могли зрозуміти, що насправді Бенджамін не мав апетитів, які треба приборкувати.

* * *

Тютюновий бізнес цікавив Бенджаміна менше нікуди: він терпіти не міг ні товару — примітивного потягування-попихкування, дикої втіхи від диму, гірко-солодкого смороду підгнилого листа — ні затишної задушевності цього процесу, яку його покійний батько так любив і так уміло використовував у своїх інтересах. Ніщо не було йому осоружливішим, аніж по-змовницькому «напускати туману» в курильні, і він, попри найщиріші намагання, був нездатен бодай скількись пристрасно обстоювати переваги *лонсдейлів* над *діадемами*, як не міг і з переконаністю справжнього знавця співати дифірамба *робусто* зі свого маєтку у Вуельта Абахо. Плантації, сушарки та сигарні фабрики належали до далекого світу, пізнавати який він не мав ані найменшого інтересу, а тому був ладен першим визнати, що посланець компанії з нього жажливий, і переказав свої щоденні обов'язки на управителя, який двадцять років вірно служив його батькові. Усупереч пораді цього управителя та через незнайомих особисто агентів, Бенджамін продав, за скільки давали, батькову кубинську гасьенду з усім її скарбом, не зажадавши навіть опису тамтешнього майна. А виручені кошти разом із рештою заощаджень доручив своєму банкірові інвестувати у фондовий ринок.

Минуло кілька застійних років, коли він без особливого інтересу починав збирати колекції (монет, порцеляни,

знайомих), переживав періоди іпохондрії, намагався стати небайдужим до коней і не спромігся зробитися денді.

І все не знав, на що згаяти час.

Попри несхильність, він почав планувати поїздки до Європи. Все, що було йому цікаве на Старому континенті, він давно знав із книжок, а спробувати це самому й побувати там особисто нічого не важило. Та й стирчати нескінченними днями на одному кораблі з незнайомцями не надто кортіло. Але він сказав собі, що коли їхати, то тільки зараз: після низки фінансових криз і, як наслідок, економічної рецесії, що вже два роки як поглинула країну, загальна атмосфера в Нью-Йорку була досить похмура. Безпосередньо Бенджаміна той економічний спад не зачепив, тож він лише приблизно уявляв собі його причини. Гіпотетично все почалося, коли луснула бульбашка залізничних акцій, якимось чином пов'язана з наступним знеціненням срібла, яке, своєю чергою, призвело до масового зняття внесків і, зрештою, до банкрутства численних банків, що й стало відоме як «Паніка 1893 року». Хай якою була справжня послідовність подій, а Бенджаміна вона не тривожила: він мав загальне уявлення про ринкові гойдалки й був переконаний, що втрачене сьогодні окупиться завтра. І тодішня фінансова криза — найважча з часу Довгої депресії за два десятиліття до того — не тільки не відбила в нього охоти здійснити європейський вояж, а й стала чи не найпотужнішим стимулом до такої екскурсії.

Бенджамін уже мав призначати дату від'їзду, коли банкір повідомив, що завдяки певним «зв'язкам» зумів підписатися на облігації, випущені для зміцнення національних валютних резервів, чиє ослаблення стало причиною банкрутства стількох банків. Увесь випуск розкупили за якихось пів години, й Раск до кінця тижня отримав пристойний

прибуток. Це несподіване везіння, в іпостасі політичного фавору та сприятливої ринкової кон'юнктури, призвело до раптового й на позір безпричинного зростання солідної спадщини Бенджаміна, що її той ніколи не поривався примножити. Але коли випадок зробив це за нього, він виявив у глибині свого ества жагу — безживну та непізнану, доки її не пробудив досить великий куш. Європі довелося зачекати.

Расковим капіталом опікувався старомодний банкірський дім *J. S. Winslow & Co*, який завжди вів справи їхньої родини. Заснований одним із батькових друзів, той банк тепер був у руках Джона С. Вінслоу-молодшого, який намагався, але не зміг подружитися з Бенджаміном. Як наслідок, стосунки між двома молодиками були дещо напружені, хоча вони тісно співпрацювали — нехай навіть за посередництва кур'єрів чи телефону, що їм Раск однаково надавав перевагу перед зайвими й силувано привітними особистими зустрічами.

Незабаром Бенджамін уже кваліфіковано читав тикерну стрічку, знаходячи та зіставляючи закономірності, і виявляв приховані причинно-наслідкові зв'язки між на позір не пов'язаними тенденціями. Зрозумівши, що його клієнт — здібний учень, Вінслоу вдавав, наче насправді все куди складніше, й відкидав його прогнози. Та навіть попри це, Раск став ухвалювати самостійні рішення, які здебільшого суперечили порадам банкіра. Його приваблювали короткострокові інвестиції, і він вимагав, щоб Вінслоу проводив високоризикові оборудки з опціонами, ф'ючерсами та іншими фінансовими інструментами. Той завше закликав до обачності, опираючись цим безрозсудним аферам — не бажав дозволяти клієнтові втрачати свій капітал у ризикованих спекуляціях. Хоча не так побоювався за Бенджамінові статки, як за елементарну пристойність своєї